

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА В СУЧАСНУ ДОБУ

матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2025 р.

УДК 2+61] (062)

Р 36

Філософія, релігія та медицина в сучасну добу: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, ПП “Видавництво “Фенікс””, 2025. – 332 с.

ISBN 978-617-8310-48-6

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – ректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Науменко Олександр Миколайович – перший проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Земсков Сергій Володимирович – проректор з наукової роботи та інновацій НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та європейської інтеграції НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Саган Олександр Назарович – завідувач Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, професор.

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Рецензенти:

Гаврилюк Тетяна Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Сторожук Світлана Володимирівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри української філософії та культури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 10 від 19 червня 2025 р.)

ISBN 978-617-8310-48-6

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2025

Глевацька М. О.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
hlevatska.marharita@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО: ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Сурогатне материнство є одним із ключових напрямків репродуктивної медицини, що викликає значний суспільний інтерес, правові та етичні дискусії в усьому світі. Завдяки сприятливим законодавчим умовам, відносно доступним цінам Україна давно стала одним із світових центрів медичного туризму для пар, яким необхідні послуги, що включають в себе допоміжні репродуктивні технології, зокрема сурогатне (або, іншими словами, замінне) материнство.

Згідно законодавства, в Україні дозволено лише гестаційне материнство [1], його особливість полягає в тому, що сурогатна мати виконує лише функцію виношування дитини, не маючи генетичного зв'язку з нею. Це суттєво відрізняє гестаційне материнство від традиційного сурогатного, коли сурогатна мати є також донором яйцеклітини і, відповідно, біологічно пов'язана з дитиною. При цьому, дозволена як альтруїстична, так і комерційна форма. На відміну від України, в інших країнах Європи замінне материнство здебільшого під заборону. Виключенням є Бельгія, Великобританія, Греція, Албанія, Чехія, Нідерланди та Грузія. Серед цього переліку сурогатне материнство на комерційній основі доступне лише в Чехії, Албанії та Грузії, а доступ до цієї послуги для іноземців є в усіх перелічених країнах, крім Великобританії та Нідерландів. На рівні законодавства закріплене використання сурогатного материнства лише в Грузії [2].

Сучасні українські дослідники даної проблеми (Пашков В. М. та Гнедик Є. С.) відзначають, що в Україні спеціальне правове регулювання господарської діяльності у сфері медичного туризму фактично відсутнє, хоча потреба в унормуванні цієї діяльності з кожним днем зростає [3]. Підтвердженням цього є те, що сфера сурогатного материнства стикається з серйозними викликами, зокрема через правові прогалини, що дозволяють маніпуляції та зловживання, окрім цього саме поняття "сурогатне материнство" не включено в нормативно-правові акти України.

Згідно ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України майбутніми батьками дитини, народженої сурогатною матір'ю, можуть стати лише гетеросексуальні пари, які перебувають у зареєстрованому шлюбі. Це виключає можливість використання допоміжних репродуктивних технологій для гомосексуальних пар, неодружених гетеросексуальних партнерів та одиноких чоловіків чи жінок. Для того, щоб скористатися сурогатним материнством, обов'язково необхідно мати медичні показання [4]. Через це однією з серйозних проблем є ситуації,

коли іноземні громадяни, які не можуть народити дитину в своїй країні через певні обставини, укладають фіктивні шлюби, аби обійти процедуру сурогатного материнства, народити дитину в Україні, отримати відмову від дитини (зі сторони сурогатної матері на користь біологічних батьків), й згодом вивести її за кордон [5]. Законодавство України чітко визначає права біологічних батьків на дитину, народжену за допомогою сурогатного материнства [4], але не враховує можливих зловживань з боку іноземців, які інколи використовують можливості обходу норм. Це створює ризики для жінок, які погоджуються на такі «домовленості», та для самих дітей, чий інтерес є недостатньо захищеними.

У контексті війни ці виклики загострюються. Через нестабільність та труднощі з пересуванням багато батьків-іноземців не можуть забрати своїх дітей, народжених сурогатними матерями [6], з такою самою ситуацією іноземці стикались й у часи карантину, викликаного пандемією COVID-19 [5]. Це ускладнює ситуацію, оскільки законодавство в повній мірі не регулює статус дітей у таких форс-мажорних обставинах, а виходить тільки з положень Сімейного кодексу України, яких замало для контролю ситуації. Водночас, ризик зловживань, зокрема через фіктивні шлюби, залишається високим.

Для подолання проблеми укладання фіктивних шлюбів іноземцями з метою обходу законодавчих обмежень у сфері сурогатного материнства необхідно впровадити низку заходів на законодавчому, адміністративному та міжнародному рівнях: доречно було б встановити обов'язкову перевірку тривалості шлюбу (наприклад, не менше одного року) та факту спільного проживання пари; посилити контроль за реєстрацією шлюбів іноземців із громадянами України, особливо якщо такі шлюби укладаються за короткий термін; ввести адміністративну та кримінальну відповідальність за подібне порушення; укласти договори з країнами, громадяни яких звертаються за даною послугою в Україну.

Також однією з актуальних і складних проблем, яка все частіше привертає увагу юристів, медиків і правозахисників, є участь громадян іноземних держав у програмах сурогатного материнства в Україні, зокрема тих країн, де застосування цього методу офіційно заборонене. В Україні, де сурогатне материнство є дозволеним і має нормативно-правове регулювання, іноземці можуть звертатися до таких послуг на цілком законних підставах. Однак після народження дитини й оформлення відповідних документів, часто виникають складнощі, пов'язані з вивезенням дитини до країни постійного проживання батьків. Це пов'язано з тим, що багато країн, особливо ті, де сурогатне материнство вважається незаконним, відмовляються визнавати дітей, народжених таким шляхом, громадянами або не надають правової підтримки для оформлення їхнього в'їзду. Внаслідок цього батьки, попри офіційну реєстрацію дитини в Україні, не можуть оформити всі необхідні документи для вивезення її за межі країни. Саме така ситуація зараз виникла в Італії, де з недавніх пір передбачена кримінальна та адміністративна відповідальність, навіть якщо дитина була народжена шляхом сурогатного материнства в іншій країні [7].

Ці обставини створюють серйозні ризики для самих дітей, які можуть залишитися без догляду своїх біологічних батьків. Крім того, це ставить сурогатних матерів і медичні установи у складне становище, оскільки юридична

відповідальність і подальша доля цих дітей залишаються невизначеними.

В умовах війни в Україні, коли демографічна криза стає дедалі гострішою, такі діти могли б потенційно отримати статус громадян України, за умови відповідного нормативно-правового регулювання. Зараз країна стикається зі значним скороченням населення через високий рівень смертності, міграцію та низьку народжуваність [8], тому надання таким дітям громадянства могло б стати не лише гуманітарним рішенням, але й частиною політики підтримки демографічного відновлення. Однак, цей підхід потребує ретельного опрацювання, щоб уникнути ситуацій, коли діти залишаються без належної опіки, а також без захисту їхніх прав і забезпечення повноцінного життя і розвитку. Важливим аспектом є впровадження механізмів державної підтримки, зокрема опікунства, якщо біологічні батьки не можуть чи не хочуть забрати дитину, народжену за допомогою сурогатного материнства, запровадити можливість опікунства сурогатною матір'ю (за умови, що вона перебуває в шлюбі на момент оформлення опікунства), якщо вона висловить таке бажання.

Таким чином, проблема документального оформлення дітей, народжених сурогатними матерями для іноземців, відкриває не лише юридичні й етичні виклики, але й можливості для України з точки зору демографічної стабільності. Комплексне вирішення цієї ситуації може сприяти захисту прав дитини, підтримці національних інтересів і частковому вирішенню демографічних проблем країни.

Отже, Україна, як один із світових лідерів у сфері медичного туризму, стикається з низкою правових та етичних питань, пов'язаних із сурогатним материнством. Незважаючи на законодавче регулювання, галузь залишається дуже вразливою до зловживань, особливо в умовах війни. Прогалини в законодавстві, відсутність чітких механізмів контролю та зростаюча кількість іноземних пар, які звертаються за цією послугою, створюють складні ситуації для всіх учасників процесу: сурогатних матерів, біологічних батьків та самих дітей. Для вирішення цих проблем необхідне запровадження нових заходів на законодавчому та міжнародному рівнях, спрямованих на захист прав усіх сторін та забезпечення стабільності галузі. Водночас, сурогатне материнство може стати інструментом для подолання демографічної кризи в Україні, за умови розробки відповідних механізмів та державної підтримки.

Література:

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 787 "Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні" від 9 вересня 2013 р. станом на 16 квітня 2024 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>
2. "Де легальне сурогатне материнство в Європі". – URL: <https://uamedtours.com.ua/blog/article/de-legalne-surogatne-materinstvo-v-jevropi>
3. Пашков В. М., Гнедик Є. С. Правове регулювання медичного туризму в умовах війни в Україні: монографія. – Харків: Право, 2022. – 188 с.
4. Сімейний кодекс України, Закон від 10.01.2002, № 2947-III. – URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
5. “Україна перетворилась на світовий центр сурогатного материнства та постійно потрапляє у скандали”. – URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayina-peretvorilas-na-svitoviy-centr-surogatnogo-materinstva-ta-postiyno-potraplyaye-u-skandali-1539669.html>
 6. “In a Kyiv Basement, 19 Surrogate Babies are trapped by War but kept alive by Nannies”. – URL: <https://www.nytimes.com/2022/03/12/world/europe/ukraine-surrogate-mothers-babies.html>
 7. “Senate gives final OK to bill against surrogacy. Measure already approved by the Lower House becomes law”. – URL: https://www.ansa.it/english/news/2024/10/16/senate-gives-final-ok-to-bill-against-surrogacy_7dac776c-29d4-4547-a36a-77bc76f96e24.html
 8. “Демографічна криза в Україні: смертність вже втричі перевищує народжуваність”. – URL: <https://www.unian.ua/society/demografichna-kriza-v-ukrajini-smertnist-vtrichi-perevishchuye-narodzhuvanist-12718182.html>

Дяченко А. В.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
annavdku@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ РЕДАГУВАННЯ ГЕНОМУ ЛЮДИНИ

Безпосередньо актуальні проблеми біомедичної етики та біоетики полягають в питаннях генетичного тестування, клонування тварин та людей, а також у використанні біотехнологій. Зазначені аспекти вимагають балансу між інноваціями, правами людини та суспільною справедливістю, і потребують чіткого правового регулювання.

Мета дослідження полягає в аналізі актуальних проблем біоетики та медичної етики, які виникають через стрімкий розвиток сучасних медичних технологій і наукових досліджень. Для цього спробуємо у даній розвідці визначити основні етичні виклики, з якими зіштовхуються медики та науковці, зосередившись зокрема на впливі релігійних, культурних та соціальних факторів на формування етичних стандартів та медичних рішень в контексті редагування геному людини.

Сучасний розвиток медичних технологій та наукових знань сприяє появі нових етичних викликів, що потребують дослідження і розгляду в межах біоетики та біомедичної етики. Зокрема біоетика, як міждисциплінарна галузь знань, об'єднує філософські, медичні, правові та релігійні аспекти, що сприяє формуванню комплексного підходу до розв'язування етичних проблем у медицині та біологічних науках.